

تأثیرات فرزندآوری بر رشد پدر و مادر از منظر آیات

نرگس روهنده¹

چکیده

فرزندآوری یکی از مهم‌ترین و تاثیرگذارترین مراحل زندگی هر فرد است که نه تنها بر زندگی فرزندان تأثیر می‌گذارد بلکه بر رشد و تحول شخصیت والدین نیز نقش بسزایی دارد. قرآن کریم با ستودن ازدواج، انسان را به فرزندآوری تشویق کرده. اگر چه قرآن به صراحت درباره تکثیر نسل سخن نگفته؛ اما حیات معنوی ضمن بعد اجتماعی، دنیوی، در فرزندان قابل تصور است. بنابراین، فرزندآوری تأثیرات عمیقی بر رشد و تعالی روحی و شخصیتی پدر و مادر دارد که از منظر آیات قرآن، این تجربه به عنوان یک نعمت الهی و فرصتی برای تکامل انسان مطرح شده است. والدین با مسئولیت‌پذیری در قبال فرزندان، رشد اخلاقی، عاطفی و اجتماعی خود را تجربه می‌کنند و به بلوغ فکری و روحی می‌رسند. دستاورد های این مقاله نشان می‌دهد که تأثیرات فرزندآوری بر رشد والدین از جمله؛ عامل اقتدار و نیرومندی والدین، سلامت و شادکامی والدین، رشد شخصیت والدین، افزایش رزق و روزی، پیشگیری از طلاق، سرمایه معنوی والدین، دریافت حمایت معنوی پس از مرگ می‌باشد. پژوهش حاضر به روش توصیفی، تحلیلی و با استناد از منابع کتابخانه ای تالیف شده است.

کلیدواژه: اثرات، فرزندآوری، پدر و مادر، قرآن کریم.

¹ طلبه سطح دو، حوزه علمیه فاطمیه (س)

مقدمه

فرزندآوری یکی از مهم‌ترین مراحل زندگی انسان‌هاست که علاوه بر تأثیرات عمیق بر فرزندان، بر رشد و تحول والدین نیز تأثیرات قابل توجهی دارد. در بسیاری از فرهنگ‌ها و ادیان، فرزندآوری به عنوان یک نعمت و مسئولیت بزرگ تلقی می‌شود و والدین را به تأمل در اصول تربیتی، اخلاقی و معنوی خود و می‌دارد. در قرآن کریم، آیات متعددی به اهمیت فرزندآوری و مسئولیت‌های والدین در قبال فرزندان اشاره شده است. این آیات نه تنها به جنبه‌های مادی و اجتماعی فرزندآوری پرداخته بلکه به ابعاد روحی و معنوی آن نیز توجه کرده‌اند. از منظر روان‌شناسی و اجتماعی، فرزندآوری می‌تواند به تغییرات عمیق در شخصیت والدین منجر شود. والدینی که تجربه فرزندآوری را پشت سر می‌گذارند، معمولاً با چالش‌ها و مسئولیت‌های جدیدی مواجه می‌شوند که این چالش‌ها می‌تواند به رشد عاطفی و اجتماعی آنها منجر شود. این تجربه‌ها، والدین را به سمت افزایش حس مسئولیت، صبر، عشق و همدلی سوق می‌دهد و در نتیجه به رشد فردی و اجتماعی آنها کمک می‌کند. آیات قرآنی به ویژه در سوره‌هایی مانند بقره، آل عمران و لقمان، بر اهمیت تربیت صحیح فرزندان و نقش والدین در این فرآیند تأکید دارند. والدین نه تنها باید به تأمین نیازهای مادی فرزندان خود بپردازند، بلکه باید الگوهای اخلاقی و معنوی را نیز به آنها منتقل کنند. این فرآیند تربیتی به والدین فرصتی می‌دهد تا خود نیز در مسیر رشد و توسعه شخصیت قرار بگیرند. این مقاله تحقیقه به بررسی تأثیرات فرزندآوری بر رشد پدر و مادر از منظر آیات قرآن می‌پردازد؛ و به تحلیل ابعاد مختلف این تأثیرات، شامل رشد عاطفی، معنوی و اجتماعی والدین می‌پردازد. در نهایت، این نوشتار تلاش می‌کند تا با بهره‌گیری از آموزه‌های دینی و علمی، نگاهی جامع به تأثیرات فرزندآوری بر والدین و اهمیت آن در زندگی خانوادگی و اجتماعی ارائه دهد. در پیشینه این پژوهش، مقالاتی در

این زمینه و در ارتباط با موضوع پژوهش به صورت پراکنده نوشته شده است و هرکدام از این پژوهش‌ها به یک بحث در ارتباط با این موضوع پرداخته‌اند ازجمله مقاله: بررسی تاثیر فرزندآوری و تداوم نسل بر رشد و آرامش خانواده از منظر قرآن و حدیث، مولف: علی رضا جوکار و دیگران، 1402 در این مقاله به بررسی اهمیت فرزندآوری پرداخته شده است. در مقاله: پیامدهای فرزندآوری و فرزندپروری در رشد و معنوی و مادی والدین با تاکید بر آیات و روایات، مولف: حسین فرخ پی، 1403 در این مقاله به بررسی پیامدهای فرزندآوری و فرزندپروری در رشد معنوی و مادی والدین پرداخته شده است. در مقاله: نگاهی به فواید و آثار فرزندآوری و فرزندپروری در آموزه های دینی با رویکرد اخلاقی، مولف: علی محمد پناهی، 1395 در این مقاله به بررسی دلایل نظری و معرفتی فرزندآوری و فرزندپروری در آموزه های دینی پرداخته شده است. هدف از پژوهش حاضر، تاثیرات فرزندآوری بر رشد پدر و مادر از منظر آیات است. در این مقاله حاضر سعی بر آن شده است تا ضمن پرداختن به مفاهیم کلیدی پژوهش، به تاثیرات فرزندآوری بر رشد پدر و مادر از منظر آیات در این جهت پرداخته شده است. بر این اساس ما در این پژوهش درصدد پاسخ به سؤالی هستیم که بیانگر و روشن‌کننده این تحقیق باشد ازجمله:

1- تاثیرات فرزندآوری بر رشد پدر و مادر از منظر آیات چیست؟

1- مفهوم شناسی

1-1- فرزندآوری

این واژه به عنوان اصلی ترین و پرکاربردترین کلمه تحقیق قرارگرفته است که معادل عربی آن «توالد» است. چنان چه فرزند معادل «ولد» دانسته شود، فرزند آوری معادل «توالد» گرفته می‌شود. کاربرد لغت «توالد» بیشتر به به

دنیا آمدن فرزند دلالت دارد و مطلق تولید نسل را در برمی‌گیرد که به لحاظ تحت اللفظی نزدیک ترین لغت عرب به «فرزند آوری» است؛ اما منظور از فرزند آوری در این پژوهش مجموع اقداماتی که در یک روند منجر به تولید نسل می‌شود، است. اما چنان چه از واژه «توالد» چنین مفهومی انتزاع شود، معادل عینی فرزند آوری خواهد بود،¹

از آن جا که نتیجه این روند ایجاد فرزند است، یکی از محوری ترین مبحث در آن بحث فرزند است و با توجه به اینکه ابعاد کمی و کیفی در این پژوهش مدنظر است؛ با تکرار این روند بر تعدد فرزند افزوده شده و با اتمام به ارتقاء ابعاد معنوی این روند، رشد کیفی روحی و جسمی فرزند افزایش خواهد یافت.²

1-2- رشد

رشد در لغت به معنی راه‌یابی، راه یافتن به مقصد، رسیدن به واقع و از گمراهی به راه آمدن می‌باشد. همچنین ثبات و استقامت نیز از معانی رشد شمرده شده است. این کلمه در مقابل «غی»، به معنی انحراف پیدا کردن از حقیقت و دور شدن از واقع به‌کار می‌رود. راشد و رشید، اسم فاعل و وصف از آن است که دلالت بر استواری و پا برجا بودن، می‌کند. کلمه‌ی مرشد نیز از همین ماده گرفته شده است که به معنی راهنما و نشان دهنده راه می‌باشد.³ در لسان العرب می‌نویسد: «رشد در مقابل ضلال و گمراهی است.»⁴

دیدگاه مشهور بین فقها، رشد را به معنی اصلاح امور مالی و توان تدبیر در این زمینه می‌داند. رشید هم کسی است که دارای این صفت باشد. مرحوم محقق حلی می‌گوید: «دومین

¹ مصطفوی، حسن، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم، ج 3، ص 143-328، 1430.

² همان.

³ عمید، فرهنگ فارسی عمید، ج 2، ص 1044.

⁴ ابن منظور، لسان العرب، ج 3، ص 175.

شرط که برای واگذاری اموال کودک به او نیاز است، رشد است که به معنی اصلاح امور مالی است.¹ این عبارت در کلمات بسیاری از فقها دیده می‌شود.² از قید اصلاح مال که در تعریف رشد آمده، چنین برمی‌آید که اگر شخصی مال خود را از بین نبرد، ولی نسبت به اصلاح و بهره‌برداری عقلایی از آن، تمایل نشان ندهد، و یا اساساً توانایی آن را نداشته باشد، رشید شناخته نمی‌شود.³

2- تأثیرات فرزندآوری بر رشد پدر و مادر

در آیات قرآن کریم مسئله فرزندآوری به عنوان یک ضرورت مطرح شده و آثار و برکات فراوانی برای آن ذکر شده است که عبارت اند از: فرزند، زمینه‌ای برای رشد و تعالی خانواده در برخی آیات به اینکه فرزندان بازوان و مددی برای زندگی پدر و مادر هستند، نیز اشاره شده است. مثلاً در آیه صد و سی و سوم سوره شعراء اشاره کوتاهی به آن شده است: «أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَ بَنِيَّاه»¹: «وسیله چهارپایان و فرزندانی، به شما یاری داده است.» از این قبیل آیات که فرزندان را زمینه‌ای برای رشد و تعالی خانواده و والدین یاد می‌کنند، باز هم می‌توان یافت. إن شاء الله با توجه به این آیات، فرزندان را مدهایی برای زندگی خود و سامانی برای زندگی والدین یاد کنیم. در روایات اسلامی به مسئله ضرورت و اهمیت فرزندآوری اشاره شده است و برکات و اثرات فراوانی برای آن ذکر شده است. در روایات فرزندآوری را برای والدین و خانواده یک حُسن در نظر می‌گیرند که به چند مورد از این روایات اشاره می‌شود.

نخستین روایت، فرزندان را میوه‌های زندگی انسان بیان می‌کند که این میوه بودن برای انسان در زندگی عبارت است از: نشاط، شادابی، طراوت دادن به زندگی. در روایات دیگری داریم که اهل بیت (علیه السلام) فرزندان را

¹ محقق حلی، شرائع الاسلام، ج 2، ص 85.

² نجفی، جواهر الکلام، ج 26، ص 48.

³ همان.

يَرْثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَ اجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيَا * يَا زَكَرِيَا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَى لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا * قَالَ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَ كَانَتْ امْرَأَتِي عَاقِرًا وَ قَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا؛ «و من از بستگانم بعد از خودم بیمناکم که حق پاسداری از آیین تو را نگاه ندارند و از طرفی همسرم نازا و عقیم است تو از نزد خود جانشینی به من ببخش که وارث من و دودمان یعقوب باشد و او را مورد رضایت قرار ده. ای زکریا، ما تو را به فرزندی بشارت می دهیم که نامش «یحیی» است؛ و پیش از این، همنامی برای او قرار نداده ایم!» گفت: پروردگارا! چگونه برای من فرزندی خواهد بود؟! در حالی که همسرم نازا و عقیم است، و من نیز از شدت پیری افتاده شده ام)! گفتیم که حضرت زکریا (علیه السلام) به عنوان یکی از پیامبران بنی اسرائیل کسی بود که تا اواخر عمر مبارک شان، فرزندی نداشتند.»

آنچه مسلم است این است که حضرت زکریا (علیه السلام) ضمن اظهار بیمناکی فرزند نداشتن و نگرانی از بستگان شان که ممکن است آیین او را پاسداری نکنند و نیز با اعلام این نکته که فرزندداشتنشان طبق شرایط عادی بعید است، از خداوند متعال مسئلت می کند که فرزندی داشته باشد. در پاسخ این دعا نیز می بینیم که خداوند استجابت دعای ایشان را آمیخته با لطف و عنایت ویژه و با تعبیر «بشارت» بیان می کند. که حکایت از اخلاص و تقوای ایشان را می‌رساند.¹

2-9- کسب اعتبار

از دیگر تأثیرات فرزندآوری بر رشد پدر و مادر کسب اعتبار است که این موضوع در آیه 89 سوره مبارکه انبیاء بیان شده است. قرآن کریم می‌فرماید: «وَ زَكَرِيَا إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَ أَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ؛ «و زکریا را به یاد آور در آن هنگام که پروردگارش را خواند و

¹ همان.

عرض کرد: پروردگار من، مرا تنها مگذار و تو بهترین وارثانی.» ظرف زمانی بیان این خواسته از سوی زکریا (علیه السلام) مربوط به دوره ای است که سالها بر عمر آن حضرت گذشته و برف پیری بر سرش نشسته بود اما هنوز فرزندی نداشت زیرا همسرش عقیم و نازا بود. او در آرزوی فرزندی بود که بتواند برنامه های الهی او را تعقیب کند و کارهای تبلیغی نیمه تمامش را تمام نماید تا فرصت طلبان بعد از او بر معبد بنی اسرائیل و اموال و هدایای آن که باید صرف راه خدا می شد پنجه نیفکنند. در این هنگام با تمام قلب به درگاه خدا روی آورد، تقاضای فرزند صالح و برومندی کرد، و با دعائی که توأم با نهایت ادب بود خدا را با این بیان خواند که «لَا تَذَرْنِي». این فعل در زبان عربی از ماده «وذر» به معنای ترک کردن چیزی به خاطر کمی و بی اعتنائی آمده است.¹ بنابراین زکریا (علیه السلام) این حقیقت را بازگو کرد که اگر تنها بمانم فراموش خواهم شد. نه تنها من فراموش خواهم شد که برنامه های من نیز به دست فراموشی سپرده می شود.² این آیه شریفه می تواند دال بر این نکته باشد که ترک فرزندآوری تا چه اندازه می تواند موجب تنهایی و بی اعتبار شدن آدمی گردد و برعکس، برخورداری از این نعمت الهی چه جایگاه سازنده ای از جمله؛ کسب اعتبار و آبرو در زندگی والدین می تواند داشته باشد.³

¹ عمید، فرهنگ عمید، ص 741.

² مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج 13، ص 491.

³ ملکوتی نیا، آسیب های اخلاقی کاهش جمعیت فرزندان، ص 39.

نتیجه گیری

در این مقاله، به بررسی تأثیرات فرزندآوری بر رشد پدر و مادر از منظر آیات قرآن پرداخته شد و به وضوح مشاهده شد که این فرآیند نه تنها به فرزندان شکل می‌دهد، بلکه تأثیرات عمیقی بر والدین نیز دارد. آیات قرآنی به انسان‌ها یادآوری می‌کنند که فرزندآوری یک مسئولیت بزرگ است که نیازمند توجه و تلاش مستمر والدین در زمینه‌های عاطفی، معنوی و اجتماعی است. فرزندآوری موجب می‌شود والدین با چالش‌ها و مسئولیت‌های جدیدی روبه‌رو شوند که این چالش‌ها می‌توانند به رشد شخصیتی و اجتماعی آنها منجر شوند. والدینی که در این مسیر قدم برمی‌دارند، با افزایش حس مسئولیت، صبر، عشق و همدلی، به تحول درونی و رشد معنوی دست می‌یابند. همچنین، این تجربه‌ها به آنها کمک می‌کند تا در تربیت صحیح فرزندان خود، الگوهای اخلاقی و معنوی را به‌خوبی منتقل کنند و در نتیجه، نسلی را پرورش دهند که با ارزش‌های انسانی و دینی آشنا باشد. در نهایت، می‌توان نتیجه گرفت که فرزندآوری نه تنها یک نعمت و فرصت برای والدین است، بلکه آن‌ها را در مسیر رشد و تعالی قرار می‌دهد. این فرآیند، با توجه به آموزه‌های دینی و اجتماعی، به ایجاد یک جامعه سالم و متعادل کمک می‌کند و والدین را به عنوان پایه‌های اصلی این جامعه به کارکرد صحیح و مؤثر تشویق می‌کند. بنابراین، توجه به این تأثیرات و تلاش برای تقویت جنبه‌های مثبت فرزندآوری در زندگی والدین، می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی خانوادگی و اجتماعی منجر شود.

منابع

*قرآن کریم

- 1- آیت الهی و همکاران، زهرا، دانش خانواده و جمعیت، نشر: دفتر نشر معارف، 1392.
- 2- ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج 3، نشر: دارصادر، 1414 هـ.
- 3- ابن بابویه، محمد بن علی، جامع الاخبار، نشر: عصر ظهور، 1397.
- 4- حرعاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج 31، نشر: موسسه آل البيت علیه السلام، قم، 1400 هـ.ش.
- 5- قدسی، علی محمد، بازدارنده ها و تسهیل کننده های اقتصادی اجتماعی طلاق، مطالعات راهبردی زنان، شماره: 53، 1390.
- 6- ویل دورانت، ویلیام جیمز، تاریخ فلسفه، نشر: شرکتانتشارات علمی و فرهنگی، 1389.
- 7- قیم، عبدالنبی، فرهنگ معاصر عربی فارسی، نشر: فرهنگ معاصر، 1394.
- 8- طباطبایی، محمدحسین، تفسیر المیزان، ج 3، ترجمه: موسوی، محمدباقر، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین، چاپ: پنجم، قم، 1374 هـ.ش.
- 9- عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، ج 2، نشر: امیر کبیر، 1381.
- 10- کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ج 10، نشر: موسسه فرهنگی دارالحديث، 1393.

- 11-مصطفوی، حسن، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم، دارالکتب الاسلامیه، بیروت، 1430.
- 12-مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج 2، نشر: دارالکتب الاسلامیه، 1369.
- 13-مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج 5، نشر: دارالکتب الاسلامیه، 1396.
- 14-ملکوتی نیا، علی، آسیب های اخلاقی کاهش جمعیت فرزندان، پایگاه مجلات تخصصی نور، شماره: 181، 1393.
- 15-محقق حلی، جعفر بن حسن، شرائع الاسلام، ج 2، نشر: بنیاد معارف اسلامی، 1385.
- 16-مک کین، بیل، تاملی درباره خانواده تک فرزندی، پایگاه مجلات تخصصی نور، شماره: 6، 1382.
- 17-نجفی، محمد حسن، جواهر الکلام، ج 26، نشر: دارالحیاء التراث العربی، 1360.
- 18-نوری طبرسی، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، نشر: آل البیت، 1369.